

Dobra država ni tista, ki dobro reže, temveč tista, ki zna rezati, ne da bi rezala ljudi

Zakaj Demokrati, četudi imajo največji potencial, še niso sestavili programa za ljudi, ki bi mu lahko rekli, da je dosegel kriterije legitimnosti (vidik davčnega sistema)

Avtor: mag. Franc Derganc

Veza: Derganc, F., 10.2.2026, www.modro-poslovanje.si; Kritične analiza članka »So v Sloveniji plače preveč obremenjene z davki in prispevki?«, avtorja Anžeta Lebingerja, objavljen v Dnevniku dne 6.2.2026, ki jo izvedel mag. Franc Derganc s pomočjo orodja »AI analitika javne oblasti«

Povezava do besedila, ki je predmet analize tega članka:

<https://www.demokrati.si/program/gospodarstvo-in-davki/>

Preduvod

Program politične stranke Demokrati na področju »**Gospodarstvo in davki**« smo sistematično analizirali na podlagi uradno objavljenih dokumentov in programskih izhodišč, dostopnih na njihovi spletni strani:

 <https://demokrati.si> (razdelek *Program – Gospodarstvo in davki* ter pripadajoči PDF volilnega programa).

Presoja ni bila politična, temveč **metodološka in sistemska**. Vprašanje ni bilo, ali so predlagane davčne stopnje višje ali nižje, niti ali so ukrepi ideološko “levi” ali “desni”, temveč izključno: **ali je program oblikovan tako, da v praksi varuje človeka – tudi takrat, ko država naredi napako ali ko reforme ne dosežejo načrtovanih učinkov.**

Analitični del članka temelji na orodju **AI AJAO – AI Analitika javne oblasti**, ki omogoča strukturirano presojo programov po merilih:

- varstva človekovih pravic,
- pravne varnosti,
- porazdelitve bremen,
- kakovosti javnih storitev,
- ter sistemskih tveganj za posameznika, družino in mikro podjetja.

Gre za **analizo (assessment)** in ne za politično stališče ali priporočilo. Pomembna razmejitev:

- **analitični okvir in metodologija presoje** (tabele, kazalniki, testi tveganj, struktura presoje) so rezultat delovanja orodja **AI AJAO**,

- **razlagalno besedilo, interpretacija in končna argumentacija članka** pa so **avtorsko delo mag. Franca Derganca**, ki je hkrati tudi avtor metodologije in orodja AJAO.

Članek zato združuje:

1. **formalno, strukturirano analizo programa**, ter
2. **avtorsko strokovno interpretacijo ugotovitev**.

Rezultat te presoje lahko povzamemo v enem stavku, ki je tudi vodilo tega prispevka:

Dobra država ni tista, ki dobro reže, temveč tista, ki zna rezati, ne da bi rezala ljudi.

UVOD – pregled ključnih tez članka

Ta članek **ne presoja politične usmeritve** programa stranke Demokrati in ne ocenjuje, ali so predlagane davčne stopnje “levo” ali “desno”. Namesto tega ga **presoja samo eno merilo**:

ali je program oblikovan tako, da varuje človeka tudi takrat, ko stvari ne gredo po načrtu.

V preteklih tednih smo pod tem istim kriterijem sistematično analizirali programe **vseh glavnih političnih strank v Sloveniji**. Analize temeljijo na metodologiji, ki jo najdete povzeto v dokumentu:

👉 **Povzetek kritične analize članka Dnevnik – plače politične stranke (9. 2. 2026)** —

<https://www.modro-poslovanje.si/Portals/0/Povzetek%20Kriticne%20analiza%20clanka%20Dnevnika%20place%20politicne%20stranke%209%202%202026.pdf>

Tam je razvidno, da so **Demokrati** v prejšnji analizi »zmagali« **z vrsto točk, ki so bile ocenjene kot najbolj obetavne s stališča reformnih in upravljavskih pristopov**. Kljub temu pa je v tej prejšnji analizi jasno izpostavljeno, da **tudi oni niso dosegli kriterija legitimnosti**, ker:

- niso povezali davčnih stopenj s cilji **pravne varnosti** in **kakovosti javnih storitev**,
- niso pokazali, kako ukrepi *dejansko delujejo* na posameznika, družino ali mikro podjetje,
- in niso opredelili, kdo nosi breme, če reforma ne deluje.

Zato se v tem članku osredotočamo na to vprašanje: **ali so Demokrati s svojim najnovejšim programom “Gospodarstvo in davki” v tem pogledu napredovali – ali ostajajo enako ranljivi za tiste, ki jih politika najhuje prizadene, ko sistem zgreši?**

Članek odpira to vprašanje z jasno postavitvijo: **ne presojamo politične pravilnosti, ampak legitimnost programa glede na tisto, kar država mora zagotoviti vsakemu človeku – z merjenimi učinki, varovalkami pred nepovratno škodo in zaščito pred prenosom bremena napak na posameznike.**

1. Demokrati imajo najbolj tehnično zrel program na področju upravljanja države

Če začnemo pošteno in brez političnih očal, je treba povedati nekaj, kar v slovenskem prostoru ni samoumevno: Demokrati imajo na področju upravljanja države trenutno najbolj tehnično dodelan in konceptualno zrel program med vsemi večjimi političnimi strankami.

Njihova izhodiščna diagnoza je pravilna – in prav v tem je razlika. Težava slovenskih javnih financ ni predvsem v višini proračuna ali v tem, ali je država “prevelika” ali “premajhna”. Težava je drugje: odgovornost je razpršena, poraba nima jasnega lastnika, programi se ohranjajo po inerciji, rezultatov pa skoraj nihče ne meri. Država torej ne odpove zato, ker porabi preveč, temveč zato, ker nihče ne odgovarja za učinke.

To je sodobna, upravljavska diagnoza, skladna z dobrimi praksami OECD in severnoevropskih držav. In prav zato ta del programa izstopa iz običajne slovenske razprave, ki se skoraj vedno ustavi pri vprašanju »več ali manj denarja«.

Toda prav tu se pokaže tudi prvi problem. Prvi prioritetni ukrep – davčne razbremenitve kot osrednji vzvod rasti – se pri presoji legitimnosti ni izkazal kot zadosten. Program govori o znižanjih stopenj in o “javnofinančni nevtralnosti”, ne pokaže pa izračuna, koliko prihodkov se izgubi, kje se to nadomesti in kako se ob tem zavaruje kakovost javnih storitev. Brez fiskalne bilance in brez varovalk ostane tak ukrep upravljavsko nepreverljiv. Če napovedana rast ne nastopi, nekdo vseeno plača razliko – in to praviloma niso kapitalsko najmočnejši, temveč uporabniki javnih storitev.

Zato tak pristop, četudi je lahko ekonomsko smiseln, še ni legitimen. Preveč je odvisen od upanja, premalo od vnaprej zapisanih pravil, kdo nosi breme, ko stvari ne gredo po načrtu.

Popolnoma drugačno težo pa ima drugi steber programa, to je prenova samega načina upravljanja države: programski proračun, jasna ministrska odgovornost, zmanjšanje števila neposrednih proračunskih uporabnikov, večletni okvir in ničelna osnova. To je po vsebini najzrelejši del celotnega programa. Prvič resno odpira vprašanje, kdo je osebno odgovoren za rezultate posameznega resorja, in uvaja logiko, da mora vsak program dokazati svoj učinek, ne le porabiti sredstva.

Takšen koncept ima velik potencial. Lahko pomeni začetek bolj odgovorne, pregledne in učinkovite države.

Toda samo pod enim pogojem.

Če bi bil ta pristop jasno in zavezujoče zapisan že v koalicijski pogodbi, skupaj z varovalkami, ki ščitijo ljudi, bi lahko postal tudi legitimen. Brez teh dopolnitev pa obstaja tveganje, da se “učinkovitost” spremeni v slepo rezanje. Programsko proračunanje brez zaščite minimalnega jedra šolstva, zdravstva in socialne varnosti lahko hitro postane tehnično racionalno, a socialno kruto.

Zato je ocena tega dela programa dvojna. Strokovno gledano gre za najbolj resen in sodoben upravljavski predlog med strankami. Z vidika legitimnosti pa še ni dokončan. Ima velik potencial, vendar bo postal program za ljudi šele takrat, ko bo jasno zapisano, da država ne optimizira proračuna na račun ljudi, temveč optimizira državo za ljudi.

2. Programsko proračunanje, ministrska odgovornost in ničelna osnova so korak v pravo smer

Drugi steber programa je upravljavsko gledano najmočnejši del celote. Programsko proračunanje, jasna ministrska odgovornost in ničelna osnova niso politični slogani, temveč sodobni standardi dobrega upravljanja, ki jih že dolgo uporabljajo razvite države OECD in nordijski sistemi.

Njihovo bistvo je preprosto: država mora dokazovati učinke, ne le porabe. Ne šteje več, koliko je bilo porabljenega, temveč kaj je bilo s tem doseženega in kdo za rezultat odgovarja.

Na ravni metodologije je to nadpovprečno kakovosten in resen pristop – verjetno najbolj zrel del celotnega programa.

Drugi steber programa je upravljavsko gledano najmočnejši del celote. Programsko proračunanje, jasna ministrska odgovornost in ničelna osnova niso politični slogani, temveč sodobni standardi dobrega upravljanja, ki jih že dolgo uporabljajo razvite države OECD in nordijski sistemi.

Njihovo bistvo je preprosto: država mora dokazovati učinke, ne le porabe. Ne šteje več, koliko je bilo porabljenega, temveč kaj je bilo s tem doseženega in kdo za rezultat odgovarja.

Na ravni metodologije je to nadpovprečno kakovosten in resen pristop – verjetno najbolj zrel del celotnega programa.

Toda sama sklicevanja na OECD kazalnike niso dovolj. Ti merijo predvsem agregate – produktivnost, stroške, makro učinkovitost, primerjave med državami – ne povedo pa, kaj se zgodi posamezniku, ko sistem odpove. Ne merijo časa do pravne varnosti, nepovratne škode zaradi napačnih odločitev, dostopnosti storitev ali dejanske izkušnje človeka z državo. Država je lahko po OECD merilih “učinkovita”, pa hkrati za državljana nepredvidljiva in kruta. Zato morajo biti med kazalniki vedno tudi človeški, ne le fiskalni in statistični.

3. Tehnična učinkovitost še ne pomeni legitimnosti (bistvo, ki ga ne zadane nobena politična stranka in to v zadnjih 30-tih letih!)

V tem smislu je tehnična učinkovitost (nižja stopnja, digitalizacija, racionalizacija postopkov) potrebna, vendar ne zadostna. Država, ki zna racionalno razporejati vire, ni nujno tudi legitimna v očeh državljanov, če ne zagotavlja, da vsak davčni ukrep vključuje varovalke pred nepovratno škodo, da sistem spoštuje pravno predvidljivost posameznika, da obstaja zaščita pred posledicami napak sistema ter da so javne storitve ohranjene kot minimalno jedro, ne pa objekt rezov, kadar proračun “ni uravnotežen”.

Če to ni jasno zapisano in merljivo zagotovljeno, ostane program obenem racionalen in nepravičen.

To pa ni abstraktno vprašanje teorije, temveč zelo konkretno vprašanje vsakdanjega življenja različnih ljudi.

Za **družino z dvema hranilcema**, ki odplačuje kredit in je odvisna od javnega vrtca, šole in zdravstva, davčna stopnja ni odločilna. Odločilna je kakovost storitev in stabilnost sistema. Če se fiskalna “nevtralnost” doseže z daljšimi čakalnimi dobami, slabšimi šolami ali višjimi doplačili, družina izgubi več, kot je pridobila z nekaj evri nižjega davka.

Za **mladega posameznika** ali **par** na začetku poti je ključno vprašanje predvidljivosti. Ali lahko načrtujeta stanovanje, zaposlitev, družino? Če se pravila nenehno spreminjajo, če postopki trajajo leta in če je pravna varnost negotova, tehnična učinkovitost države zanj nima nobene realne vrednosti.

Za **podjetnika začetnika** ali **mikro s.p.** pa je tveganje še bolj neposredno. Ena napačna odločba, ena blokada računa ali napaka v avtomatiziranem postopku lahko pomeni konec dejavnosti. Zanj ni pomembno, ali je sistem digitaliziran, temveč ali obstaja varovalka, ki prepreči nepovratno škodo. Če breme napake nosi on in ne sistem, država zanj ni partner, ampak tveganje.

Edina skupina, ki takšne sistemske napake relativno zlahka prenese, so **posamezniki z visoko avtonomijo in kapitalom**. Ti si lahko storitve kupijo na trgu, imajo rezerve in pravno zaščito. Če program koristi predvsem njim, medtem ko tveganja prenaša na vse ostale, potem je učinkovit, ni pa pošten.

In prav tu se pokaže bistvo legitimnosti: **dobra država ni tista, ki optimizira proračun v povprečju, temveč tista, ki je zasnovana tako, da tudi v slabem scenariju ne zlomi tistih, ki imajo najmanj maneverskega prostora.**

4. Davki niso samo “gospodarstvo”, temveč pogodba o javnih storitvah

V javni razpravi se pogosto vprašanje davkov zoži na “koliko vzamemo” ali “koliko razbremenimo”. A davki niso le ekonomski instrument; so **pogoji, pod katerimi država zagotavlja temeljne javne storitve**. Zato ključno vprašanje ni višina stopnje, temveč **kaj državljani dobi v zameno**: dostopne in kakovostne šole, zanesljivo zdravstvo, socialno varnost, predvidljive pravne postopke in razumen čas do pravne varnosti.

To ni moja interpretacija, temveč temeljna ugotovitev strokovne razprave: če želimo iskreno in strokovno odpreti vsa vprašanja slovenskega davčnega sistema, se moramo najprej vprašati, **kaj davčni sistem omogoča državljanu, ne pa le, koliko je posameznik plačal.**

Program Demokratov pa tega ne meri. Ne pove, kako z davčnimi spremembami **ostanejo ali izboljšajo kakovost javnih storitev**, ne postavi kazalnikov, ki bi merili učinek davkov na **čas do pravne varnosti, dostopnost storitev ali socialno varnost**. Brez tega ostaja davčna politika formalno ekonomija in ne pogodba med državo in ljudmi. In brez te pogodbe davki niso legitimni, pa če so še tako racionalno oblikovani.

V pogovoru o tem, da davki niso samo “gospodarstvo”, temveč **pogodba o javnih storitvah**, se lahko sklicujem na strokovni prispevek **“Na katera vprašanja je smiselno najprej odgovoriti, ko in če želimo iskreno in strokovno odpreti vsa vprašanja slovenskega davčnega sistema”**, avtor **Franč** (objavljeno **22. 12. 2024**) v zbirki *Baza znanja* portala *Modro-poslovanje.si*. Ta članek jasno izpostavlja, da je ključ za resno razpravo o davčnem sistemu najprej identificirati, kako davčni predpisi in ukrepi vplivajo na **dejansko udejanjanje pravic plačnikov davkov**, ne le na

makroekonomske cilje, ter da morajo taka vprašanja vključevati tudi pravno varnost, enakost pred zakonom in zaščito pravic posameznika in družine.

Bistvo tega vira je torej v tem, da **davčni sistem ni samo instrument gospodarske politike**, ampak tudi temeljni del socialne pogodbe, ki mora zagotavljati pogoje za uresničevanje človekovih pravic – dostopnost storitev, predvidljivost sistema in zaščito pred arbitrarno uporabo državne moči.

To je torej merilo, po katerem mora politika meriti učinke davčnih ukrepov: **kaj državljan dobi v zameno za svoje davke**, in ne le, koliko davka plača.

5. Največja sistemska vrzel: ni fiskalne bilance

Program večkrat govori o “javnofinančni nevtralnosti”, vendar tega nikjer ne podpre z izračunom. Ne pokaže, kolikšen bo dejanski izpad prihodkov, kje se bo nadomestil in kako se bo ob tem zaščitilo minimalno jedro javnih storitev – šolstvo, zdravstvo, socialna varnost.

Brez teh števil je vsak davčni rez le obljuba, ne pa upravljavsko preverljiv ukrep. Če bilance ni, ni mogoče vedeti, ali reforma res razbremenjuje sistem ali pa tiho prenaša strošek na uporabnike storitev.

Zato brez fiskalne bilance davčna politika ne more biti odgovorna – lahko je politično privlačna, ni pa legitimna.

6. Brez varovalk breme vedno pade na najšibkejše

Ko program nima jasnih varovalk – fiskalne bilance, pravila o zaščiti minimalnega jedra storitev, pravne predvidljivosti in mehanizmov za preprečevanje nepovratne škode – se sistemske napake ne razpršijo, temveč **koncentrirajo na tiste z najmanj manevrskega prostora**. To ni zgolj retorična ugotovitev, temveč empirija, ki jo izpostavlja tudi *Povzetek kritične analize članka Dnevnik – plače politične stranke* (avtor: Modro-poslovanje, 9. 2. 2026).

Če sistem zgreši – če napovedana rast ne nastopi, če digitalni proces naredi napako, če fiskalna nevtralnost ostane le slogan – **ne plača kapital in ne plača država**. Plačajo jo tisti, ki nimajo sankcij in rezerv: družine z nizkimi dohodki, mikro podjetniki brez likvidnostne blažilke, bolniki, ki so odvisni od hitro dostopnih storitev, in otroci, katerih prihodnost je vezana na dostop do izobraževanja in socialne varnosti.

To je zato, ker **sistem brez varovalk implicitno prenese breme napak na posameznike in družine** – torej tiste, katerih življenjski standard in socialna stabilnost sta najbolj občutljiva na spremembe. Če država zniža davke in pri tem ne pove, kako zaščititi najšibkejše pred posledicami neizpolnjenih obljub, potem je taka politika ne samo upravljavsko nepreverljiva, ampak človekovopravno nelegitimna.

V svoji jedrni ugotovitvi omenjeni povzetek analize opozarja: *razprava o davčnih stopnjah brez povezave s kakovostjo javnih storitev in socialno zaščito posameznika ostane formalna in ne pokaže, kdo dejansko nosi breme, ko sistem ne deluje tako, kot je bilo napovedano*.

Zato velja: **če država ne postavi varovalk, breme vedno pade na najšibkejše** – in to je merilo nelegitimnosti, ne le tehnična učinkovitost ukrepov.

7. Ključni problem ni ideološki, temveč strukturni

Davčna politika in upravljanje proračuna se pogosto obravnavata skozi ideološke leče – kot “nižji davki” ali “večji socialni programi”, “večja država” ali “manjša država”. V resnici pa je ključni problem **strukturne narave**: programi merijo **output** – davčne stopnje, portale, digitalizacijo – toda ne merijo **outcome**, torej **dejanskih učinkov na ljudi**: kakovosti storitev, škode, časa do pravne varnosti ali družbenega zaupanja.

To ni le teoretična opazka, temveč osnovna ugotovitev tudi primerjalne analize “*Od upravljavske učinkovitosti k ustavni uspešnosti oblasti*” (avtor mag. Franc Derganc, 30. 1. 2026). Ta analiza pokaže, da referenčni dokumenti **OECD** in **World Bank** sicer razumejo uspešnost oblasti kot učinkovitost, value for money ali doseganje izidov institucij, vendar ti pristopi **ne operacionalizirajo pozitivnih obveznosti države do ljudi** in ne merijo, ali ukrepi oblasti res izboljšujejo pravni, socialni in življenjski položaj posameznika.

Če program povečuje učinkovitost administracije, to ni nujno isto kot **povečevanje legitimnosti države**. Učinkovitost lahko pomeni nižje stroške, hitrejša transakcije ali bolj avtomatizirane portale – toda če hkrati ne izboljša dostopa do kakovostnih storitev, ne skrajša časa do pravne varnosti in ne zmanjša tveganja za nepovratno škodo za posameznika ali družino, potem ostaja zgolj **tehnična izboljšava**, ne pa **ljudsko relevantna reforma**.

Tak pristop je klasična napaka sodobnih javnih politik: ukrepi so oblikovani okoli števil in procesov, ne okoli tega, **kaj ti ukrepi pomenijo za življenje ljudi**. To je razlog, zakaj instrumenti OECD ali Svetovne banke, čeprav koristni kot upravljavski viri, sami po sebi ne zagotavljajo normativnih meril legitimnosti oblasti v demokratični in človekovopravni državi.

V praksi to pomeni, da program, ki meri samo tehnične izide, lahko dosega “učinkovitost”, ne pa **uspešnosti z vidika ljudi**. In to je bistveni strukturni problem, ki presega ideološke delitve.

8. Zato program še ni “program za ljudi”

Čeprav je program Demokratov tehnično dober – torej kaže razumevanje upravljavskih principov in racionalne razporeditve sredstev – **še vedno ni postal socialna pogodba med državo in človekom**. To pomeni, da ne postavlja jasno merljivih obveznosti države do ljudi v praksi: ne določa, kako bo varoval pravice posameznika, ne premika tveganj z najšibkejših na sistem, ne zagotavlja minimalnega jedra javnih storitev in ne pove, kako bo sistem popravljal svoje napake, ko se te zgodijo.

Ta misel je globlje razvita tudi v knjigi **Ko država gre predaleč – Kandidat za Varuha brez zaslišanja: knjiga o sistemu, ki se ni hotel slišati**, avtor mag. Franc Derganc (objavljeno 12. 1. 2026 na *Modro-poslovanje.si*). V tej knjigi avtor analizira postopke, molk institucij in odgovornost države do človeka ter opozarja, da država formalno lahko deluje po zakonu, a vsebinsko ne deluje za človeka, če sistem ne vključuje varovalk za tiste, ki so najbolj ranljivi.

Takšna pogodba – kjer davki niso le vir financiranja, ampak **jamstvo, da država v zameno zagotavlja stabilne, kakovostne in predvidljive storitve** – še ni izražena v programu. Zato lahko rečemo, da program ostaja dober **tehnični načrt upravljanja**, ne pa še **pravi program za ljudi**. To je bistvena razlika med učinkovitostjo in legitimnostjo oblasti: prvi je upravljavski cilj, drugi je temeljna družbena pogodba.

Da bi program postal **legitimen z vidika človeka**, morajo Demokrati narediti še en, ključen korak. Ne gre za spremembo smeri, temveč za dopolnitev zasnove. V program morajo izrecno zapisati, **kaj država dolguje človeku v slabem scenariju**: fiskalno bilanco vsakega večjega ukrepa, zaščito minimalnega jedra javnih storitev, merjenje časa do pravne varnosti in pravilo, da breme napak sistema nosi država, ne posameznik. Šele ko bodo ti pogoji jasno zapisani, merljivi in zavezujoči – že na ravni koalicijske pogodbe – bo program presegel tehnično učinkovitost in postal resnična socialna pogodba med državo in ljudmi.

Z vidika človeka pa obstaja še en, zelo konkreten in preprost preizkus legitimnosti. Program bo res dober šele takrat, ko bo znal preprečiti situacije, v katerih ena sama napačna ali neutemeljena odločba – denimo nična odmerna odločba o prirastu premoženja, ki postane temelj izvršb, blokad računov in let trajajočih postopkov – posameznika spremlja desetletje ali več in mu dejansko uniči življenje, preden sploh pride do pravne varnosti. Če sistem dopušča, da spor traja 18 let in da človek ves ta čas nosi posledice napake države, potem ni ne učinkovit ne pravičen, ne glede na to, kako dobro so zapisane stopnje ali digitalizirani obrazci.

Ko bo program zagotovil, da se takšne situacije sploh ne morejo zgoditi – da se nična ali nezakonita odločba takoj ustavi, da izvršbe ne tečejo, dokler zadeva ni pravnomočno in vsebinsko preverjena, in da breme napake nosi sistem, ne človek – takrat bo to program za ljudi. In nič prej.

9. Rešitev obstaja in je (na prvi pogled) preprosta

Če se vprašamo, kaj je tisto, kar loči učinkovit program od programa, ki je legitimen z vidika ljudi, odgovor ni zapleten: sistem mora postaviti jasna pravila, ki državo zavezujejo k merljivim rezultatom in zaščiti ljudi, ne le upravljavskim ciljem.

To pomeni, da program – poleg tehničnih ukrepov – vključi eksplicitne mehanizme, ki zagotavljajo, da davčna politika res deluje v korist državljana:

- fiskalna bilanca vsakega ukrepa, ki pokaže, koliko prihodkov se izgubi, kje se to nadomesti in kako je to varovano v minimalnem jedru javnih storitev,
- KPI kakovosti javnih storitev, ki merijo ne le višino izdatkov, ampak dostopnost in standardizirane učinke na ljudi (šolstvo, zdravstvo, sociala),
- pravilo bremena napak, po katerem nosi posledice napačne ali nezakonite odločbe sistem in ne posameznik,
- minimalno varovano jedro javnih storitev, ki ne sme biti predmet avtomatičnih rezov,
- in merjenje nepovratne škode, ki jasno kaže, v katerih primerih država povzroči škodo, ki se ne da popraviti.

Takšno dopolnilo ni nekaj eksotičnega ali birokratskega – nasprotno, to so tiste zahteve, ki izhajajo neposredno iz logike presoje, kot jo najdemo v povzetku analize **Povzetek kritične analize članka Dnevnik – plače politične stranke (9. 2. 2026)**, kjer avtor opozarja, da brez povezave med davki in dejanskimi učinki na ljudi ostaja razprava vsebinsko prazna in formalna.

V praksi to pomeni, da mora že besedilo koalicijske pogodbe vključiti te elemente kot obvezne pogoje izvajanja davčne politike. Šele takrat se davčni program ne bo končal pri rehabilitaciji makroekonomskih kazalcev ali procesnih izboljšav, temveč bo postal realen dogovor med

državo in posameznikom, ki zagotavlja varnost, predvidljivost in pravično razdelitev bremen v vseh scenarijih, tudi v tistih, kjer reforma ne doseže sprva napovedanih rezultatov.

Zato je ključno, da so te zaveze zapisane že v koalicijski pogodbi in ne le v predvolilnih programih. Razlog je preprost in sistemski. Volivec iz posameznega programa sam po sebi v resnici ne more dobiti ničesar, ker se po volitvah vsebinska teža dokumentov premakne drugam. Ko se stranke usedejo za pogajalsko mizo in začnejo pisati koalicijsko pogodbo, se programi premešajo, omilijo ali preprosto izginejo. To ni ideološko vprašanje – enako velja za leve in desne. Koalicijska pogodba postane edini operativni dokument oblasti, dejanski načrt vlade.

Če torej varovalke, merila legitimnosti in zaščita ljudi niso zapisani tam, jih v praksi ne bo. In prav zato se legitimnost davčnega programa ne odloča na predvolilnih plakatih, temveč v besedilu koalicijske pogodbe.

10. Zaključna teza

Ta primerjava pokaže nekaj bistvenega. Razlika med 15–20 % in 35–40 % legitimnosti ni kozmetična, temveč vsebinska: Demokrati so se iz makroekonomskega odgovora o stroških dela premaknili k resnejšemu upravljavskemu razmisleku o delovanju države. To je dejanski napredek in ga je treba priznati.

Hkrati pa številke povedo tudi drugo, manj udobno resnico. Tudi novi program še vedno ne preseže praga legitimnosti, pri katerem bi lahko rekli, da je davčna politika postala socialna pogodba med državo in človekom. Manjkajo ravno tisti elementi, ki odločajo v slabih scenarijih: varovalke, fiskalna odgovornost, merjenje škode in jasna razmejitev, kdo nosi breme, ko sistem zgreši.

Zato se v nadaljevanju ne bomo spraševali, ali je program dober ali slab v političnem smislu, temveč **kje ima resnično dobro osnovo – in kje se ta osnova brez dopolnitev nevarno konča.** Prav tam se namreč odloča, ali bo država zgolj učinkovita ali pa tudi pravična.

1) Legitimnost “starega odgovora” Demokratov glede stroškov dela

Analiza kritičnega članka *So v Sloveniji plače preveč obremenjene z davki in prispevki?* (avtor **Anže Lebinger**, *Dnevnik*, objavljeno **6. 2. 2026**) je bila podana v obliki:

- sistemske presoje vplivov na posameznika in družino,
- identifikacije tveganj za ranljive skupine,
- in ugotavljanja, ali odgovor programskih subjektov resnično varuje človeka, ne le gospodarski interes.

Glede na merila te analize (upoštevanje učinkov na človeka, varovalke, pravna predvidljivost, zaščita pred nepovratno škodo, minimalno varovano jedro storitev) **stari odgovor Demokratov o stroških dela pokaže zelo omejen delež legitimnosti:**

- pogloblja predvsem makroekonomske argumente (“nižji stroški dela → bolj konkurenčno gospodarstvo”),
- ne pokaže, kako ti ukrepi varujejo posameznika v slabem scenariju,

- ne obravnava minimalnega jedra storitev, časa do pravne varnosti ali škode posameznikov,
- ne preučuje, kdo nosi breme, če se napovedani učinki ne uresničijo.

Če merilo legitimnosti operacionaliziramo enako kot v analizi *Kritične analize članka ...* – torej odmerimo delež elementov, ki naslavljajo **človekovo legitimnost** (pravna varnost, varovalke, distribucijska pravičnost, zaščita ranljivih), lahko “stari odgovor” Demokratov ocenimo kot **približno 15–20 % legitimnosti**. To pomeni, da je le okoli petina meril, ki veljajo za legitimno davčno/socialno presojo, dejansko prisotna v odgovoru.

Ta ocena usklajuje ugotovitve analize, ki jasno kaže, da **odgovori političnih strank ostajajo pretežno v domeni makroekonomskega diskurza**, ne pa v domeni učinkov na ljudi v slabih scenarijih, ki jih obravnava orodje *AI Analitika javne oblasti*.

Vir te metodološke osnove je:

Anže Lebinger, “So v Sloveniji plače preveč obremenjene z davki in prispevki?”, *Dnevnik*, 6. 2. 2026; analiza izvedena s pomočjo mag. Franca Derganca in orodja “*AI Analitika javne oblasti*”.

2) Legitimnost celotnega programa Demokratov po istem vzorcu

Če enak metodološki vzorec prenesemo na celotni program *Demokrati – Gospodarstvo in davki*, kot smo ga sistematično analizirali v tej seriji prispevkov, dobimo nekoliko višji delež legitimnosti – ker program vsebuje več elementov, ki so relevantni:

- vsaj poskus inkluzije procesnih poenostavitev, ki lahko izboljšajo pravno predvidljivost,
- modernizacijo upravljanja (programsko proračunanje, ministrska odgovornost),
- zmanjšanje neposrednih uporabnikov proračuna, kar lahko v praksi poveča preglednost.

Vendar pa **program ostaja bistveno pretežno usmerjen v output**, ne pa v **outcome s človeškim učinkom**, ker:

- ne definira jasno fiskalne bilance pri ključnih ukrepih,
- ne vključuje minimalnih varovalk za ranljive skupine,
- ne postavlja meril o času do pravne varnosti,
- in ne določa pravila, da breme napak nosi sistem, ne posameznik.

Po istem razčlenjevalnem modelu, ki smo ga uporabili pri oceni starega odgovora, lahko celotni program ocenimo kot **približno 35–40 % legitimnosti**.

To pomeni, da ima program – glede na merila, ki jih zahteva analiza človekovih učinkov in legitimite po članku iz *Dnevnika* – **približno trikrat več legitimnostne vsebine kot “stari odgovor” o stroških dela**, vendar še vedno **večino potrebnih elementov za resnično legitimno davčno/socialno politiko nima**.

Ključna razlika ni ideološka, temveč strukturna: starejši odgovor je predvsem ekonomski; programska zasnova pa je bolj upravljavska, a ne zadostno človekovredno zasnovana.